

CEZARY W. DOMAŃSKI

*Metoda Wczesnych Wspomnień Arnolda R. Bruhna
jako projekcyjna technika badania osobowości*

The Early Memories Procedure of Arnold R. Bruhn
as a projection of personality studies technique

W ostatnim czasie zaczynają zdobywać popularność metody badania osobowości odwołujące się do analizy życiorysów lub pewnych ich aspektów, na przykład do wspomnień autobiograficznych. Psychologiczne badanie tych wspomnień, szczególnie jako utrwalonych epizodów z wczesnego dzieciństwa, ma ponadstuletnie tradycje. Wspomnieniami dziecięcymi zajęto się w psychologii na długo przed badaniami psychoanalityków (Freud, Adler), którzy zazwyczaj są kojarzeni z tą tematyką. Prawdą jest jednak, że to właśnie psychologowie głębi spostrzegli możliwość wyzyskania wczesnych wspomnień dziecięcych jako klucza do zrozumienia „stylu życia” i problemów życiowych człowieka (Anastasi, Urbina 2000).

Nie wszędzie badania tego rodzaju były konsekwentnie kontynuowane. W Polsce na przykład ukazał się jeszcze przed II wojną światową obszerny artykuł stanowiący wzorcowe studium wprowadzające do badań nad najwcześniejszymi wspomnieniami z dzieciństwa (Hersztejń-Korzeniowa 1935). Badań tych nikt później u nas nie podejmował, chociaż w tym samym czasie cieszyły się one zainteresowaniem psychologów w innych krajach. Obecnie zainteresowanie wczesnymi wspomnieniami z dzieciństwa koncentruje się wokół trzech aspektów. Pierwszy z nich dotyczy zarówno wiarygodności tych wspomnień, jak i wiarygodności pamięci autobiograficznej w ogóle (Maruszewski 2002). Drugi nurt zmierza do praktycznego wykorzystania zapamiętanych zdarzeń z własnego życia jako elementów konstruowania własnej autobiografii. Celem takiego

wysiłku jest w tym przypadku jego wymiar terapeutyczny (Demetrio 2000) lub samopoznawczy (Keen, za: Gałdowa 1999). Trzecia możliwość to wykorzystanie wczesnych wspomnień z dzieciństwa jako swoiście rozumianej projekcyjnej metody badania osobowości. Do tego nurtu przynależą badania Arnolda R. Bruhna.

ARNOLD R. BRUHN I JEGO METODY BADANIA WSPOMNIEŃ

Arnold R. Bruhn jest psychologiem klinicznym, członkiem amerykańskiego Towarzystwa Badań nad Osobowością. Prace nad przydatnością wczesnych wspomnień z dzieciństwa w diagnozie i terapii psychologicznej rozpoczął przed prawie trzydziestoma laty. Jest autorem tzw. poznawczo-percepcyjnej teorii analizy wspomnień autobiograficznych. Obecnie zajmuje się problematyką analizy wspomnień z całego życia (nie tylko tych najwcześniejszych), zwłaszcza jeśli dotyczą one relacji badanego z bliskimi osobami. Według Bruhna wydobywanie wspomnień z pamięci przypomina badanie Testem Apercepcji Tematycznej (TAT). W obu wypadkach mamy do czynienia z pewną historią opowiedzianą przez badanego, z tym że o ile w teście TAT impulsem do narracji są odpowiednio dobrane ilustracje, o tyle w jego metodzie badany odwołuje się do wybranych aspektów swojej przeszłości (jest to jakby odpowiednik „białej karty” z testu TAT). Bruhn zwraca uwagę na fakt, że zarówno historyjki TAT, jak i wczesne wspomnienia mają strukturę tematyczną. I to jest istotnym aspektem do ich dalszej analizy (Bruhn 1989).

W latach 1989–1993 Bruhn opracował pięć niezależnych technik (typu: „papier i ołówek”) odwołujących się do analizy wspomnień. Są to:

1. Metoda Wczesnych Wspomnień (*The Early Memories Procedure* – EMP).
2. Wspomnienia o Ojcu (*Memories of Father* – MOF).
3. Wspomnienia o Matce (*Memories of Mother* – MOM).
4. Metoda Romantycznych Relacji (*Romantic Relationships Procedure* – RRP).
5. Wspomnienia o Małżonku (*Memories of Spouse* – MOS).

Jak łatwo się zorientować, cztery metody służą do diagnozy specyficznych relacji (zwłaszcza konfliktowych), jakie badany miał w swoim życiu z rodzicami, współmałżonkiem bądź z partnerami, z którymi tworzył związek uczuciowy, natomiast Metoda Wczesnych Wspomnień ma bardziej uniwersalny charakter. Bruhn zakłada, iż wspomnienia zdarzeń życiowych odzwierciedlają określoną wiedzę (intuicyjną bądź świadomą), którą ludzie wynieśli ze swoich życiowych doświadczeń. Jej wartość nie wiąże się z wiarygodnością tych wspomnień (mogą być one zniekształcone lub niedokładne), lecz raczej wynika z możliwości docierania do aktualnych stanów emocjonalnych, postaw lub przekonań badanego.

METODA WCZESNYCH WSPOMNIEŃ – CHARAKTERYSTYKA TESTU

Badanie Metodą Wczesnych Wspomnień polega na odpowiedzi na pytania zawarte w 31-stronicowej książeczce testowej. Pytania te odwołują się do dwudziestu jeden wspomnień i są zgrupowane w dwóch częściach. W pierwszej części testu badany jest proszony o przypomnienie sobie sześciu najwcześniejszych wspomnień z dzieciństwa i o krótkie ich opisanie. W instrukcji podkreślono, aby były to konkretne, zapamiętane przez badanego (a nie opowiedziane mu) wczesne wspomnienia z dzieciństwa, będące specyficznymi, jednostkowymi zdarzeniami (wyklucza się wydarzenia w rodzaju „zazwyczaj robiłem to a to”). Po każdym wspomnieniu badany powinien odpowiedzieć na cztery pytania:

- Co jest najwyraźniejszą częścią wspomnienia?
- Jakie jest najsilniejsze uczucie w tym wspomnieniu i jaka myśl lub zachowanie wiążą się z tym uczuciem?
- Co badany zmieniłby w tym wspomnieniu, gdyby było to możliwe?
- Jaki był przybliżony wiek badanego w czasie opisanego zdarzenia?

W tej części testu badany może również opisać inne, dodatkowe wspomnienia, które są wyjątkowo wyraźne lub z jakiegoś względu dla niego istotne.

Kolejnym etapem jest samodzielna ocena przez badanego sześciu wczesnych wspomnień. Na dwóch specjalnych skalach badany ocenia, czy przypominane zdarzenie było związane z uczuciami negatywnymi, czy z pozytywnymi (siedem możliwości) oraz ocenia, na ile wyraziste jest to wspomnienie (pięć możliwości). Część pierwszą testu kończy prośba o wybranie trzech najbardziej istotnych wspomnień spośród wszystkich opisanych w tej części.

W części drugiej testu badany proszony jest o przypomnienie i zanotowanie wspomnień związanych ze specyficznymi rodzajami zdarzeń. Są to:

- pierwsze wspomnienie szkolne,
- wspomnienie pierwszej kary,
- pierwsze wspomnienie rodzeństwa,
- pierwsze wspomnienie rodzinne,
- wspomnienie o matce,
- wspomnienie o ojcu,
- wspomnienie osoby podziwianej przez badanego,
- najszcześniejsze wspomnienie,
- wspomnienie traumatyczne,
- wspomnienie awantury lub kłótni rodziców,
- wspomnienie rodzica uwikłanego w alkohol lub narkotyki,
- wspomnienie zdarzenia, które sprawiło, że badany czuł się zawstydzony,
- wspomnienie fizycznej lub emocjonalnej przemocy,
- wspomnienie niewłaściwych doświadczeń seksualnych,
- wspomnienie wymyślone przez badanego,
- osobista interpretacja jednego z wybranych wspomnień.

Po opisanium każdego z tych wspomnień badany odpowiada na cztery standardowe pytania, znane mu już z części pierwszej.

Należy zauważyć, że badany ma możliwość pominięcia któregoś ze wspomnień. W szczególności dotyczy to zdarzenia związanego z uwikłaniem rodzica w alkohol lub narkotyki oraz wspomnienia niewłaściwych doświadczeń seksualnych. Zmniejsza to zarówno niebezpieczeństwo uzyskania „zasugerowanej” odpowiedzi, jak i czyni badanie mniej kłopotliwym (traumatycznym).

Na końcu zeszytu testowego znajduje się obszerny kwestionariusz, obejmujący – oprócz podstawowych danych – również prośbę o odpowiedź na różne dodatkowe pytania, na przykład:

– Czy osoba badana poddaje się terapii psychologicznej, jeśli tak, to czy spostrzega związku między przyczyną podjęcia terapii a wspomnieniami spisanyymi w teście?

– Czy w trakcie spisywania zdarzeń z dzieciństwa pojawiły się jakieś wspomnienia, które były zbyt bolesne, aby je w nim opisać?

– Czy badany dowiedział się czegoś o sobie, wypełniając test?

Jak widać z powyższej charakterystyki, Metoda Wczesnych Wspomnień jest bardzo czasochłonna i wymaga pozytywnego nastawienia ze strony badanego. Z praktyki autora wynika, że badanie takie trwa od trzech do czterech godzin. Osoba wypełniająca książeczkę powinna więc poświęcić jakąś porę dnia, wolną od innych obowiązków (np. przedpołudnie lub wieczór). Wymagane jest, aby nie przerywać pracy z testem; ewentualnie krótka przerwa możliwa jest między pierwszą a drugą częścią EMP.

GŁÓWNE WYTYCZNE DO ANALIZY TESTU

Jednym z kluczowych problemów, który miał do rozwiązania autor omawianej techniki, było opracowanie zadowalającego sposobu interpretowania wspomnień zebranych podczas badania. W tym celu został opracowany tzw. Całościowy System Oceny Wczesnych Wspomnień (*Comprehensive Early Memories Scoring System* – CEMSS-R) (Last i Bruhn 1991). System ten pozwala wyodrębnić najważniejsze kategorie stanowiące podstawę poznania i zrozumienia osoby badanej. Kategorie te są następujące:

1. Osoby występujące we wspomnieniach (np. matka, ojciec, rodzeństwo, zwierzęta, postacie nierealne lub wymyślone).

2. Miejsce akcji (dom, szkoła, szpital, najbliższe otoczenie, inne).

3. Aspekt sensomotoryczny – kierunek aktywności badanego we wspomnieniu (uwaga skierowana na oglądanie, słuchanie, wachanie, smakowanie, dotykanie, aktywność motoryczną) oraz dystans wobec przedmiotu wspomnienia (bezpośredniość lub odległość).

4. Odniesienie do rzeczywistości (logika, spójność, wiarygodność wspomnienia).

5. Ocena relacji podmiotowych: percepcja siebie, percepcja innych ludzi lub zwierząt, percepcja otoczenia, sposób indywidualnego wyróżnienia (poprzez cechy charakteru lub imiona), stopień kontaktu interpersonalnego (izolacja, sporadyczność, pełen kontakt).

6. Aktywność lub pasywność badanego podczas przypomnianego zdarzenia.

7. Tematy treści i działania:

a) treści:

– towarzyszące uczuciom negatywnym (np. choroba, hospitalizacja, wypadek, brak zdolności, nadużycie zaufania, odrzucenie, karanie),

– towarzyszące uczuciom pozytywnym (np. sukces, współpraca, bycie obdarowanym, pomoc),

b) działanie:

– wspomnienie może być pozytywne, negatywne lub obojętne pod względem uczucia, a dotyczy ono np. jedzenia, nieagresywnego łamania norm społecznych, kontroli impulsów agresywnych i seksualnych,

– wspomnienie nie daje się określić, dotyczy ono dziwacznych zachowań lub nie mieści się w poprzednich kategoriach.

8. Uczucie – jest ono oceniane na 7-stopniowej skali (od bardzo negatywnego do bardzo pozytywnego).

9. Typ uczucia – jeśli da się wyróżnić, należy określić jego treść (np. lęk, depresja, gniew, wstyd, zazdrość, nieśmiałość, zażenowanie, inne rodzaje negatywnych uczuć – chciwość, arogancja itp. – duma i radość, zadowolenie związane z gratyfikacją impulsów agresywnych, inne rodzaje pozytywnych uczuć – szczęście, satysfakcja itp. – niejasne uczucie, brak uczuć).

10. Szkodliwość (stany bliskie śmierci, choroba, dyskomfort psychiczny, zdrowie) w odniesieniu do siebie, innych osób, zwierząt oraz destrukcja, psucie lub przeciwnie – nienaruszenie przedmiotów.

Każde wspomnienie jest oceniane na osobnym arkuszu, a seria arkuszy oceny wchodzi w skład protokołu diagnostycznego. W arkuszu oceny notuje się również liczbę słów użytych do opisanego wspomnienia.

PODSUMOWANIE

W artykule przedstawiono jedynie główne założenia i kryteria diagnostyczne stosowane w Metodzie Wczesnych Wspomnień. Bez wątplenia badania tym testem w polskich warunkach dostarczą nowych informacji dotyczących użyteczności tej metody, a może nawet pomogą w procedurze normalizacyjnej. Z literatury przedmiotu wynika, że Bruhn i jego współpracownicy otrzymali interesujące wyniki w teście, stosując specjalny system oceny wspomnień, opracowany pod kątem przewidywania skłonności do dokonywania przestępstw i do przemocy. Badania te wskazują również na istotny poziom zgodności

między sędziami oceniającymi poszczególne kategorie wyodrębnione do analizy wczesnych wspomnień (za: Anastasi i Urbina 2000).

Warto również wspomnieć, że wybrane próby z omawianej techniki dają się z powodzeniem zastosować do badań psychobiograficznych. Można bowiem, posiłkując się pamiętnikami i autobiografiami, wyodrębnić wczesne wspomnienia znanych lub twórczych postaci z przeszłości, a następnie poddać je analizie opartej na omówionym wcześniej Całościowym Systemie Oceny. Bruhn (1995) podaje takie przykłady z pamiętników Zygmunta Freuda oraz Richarda M. Nixona. Ten kierunek analiz znacznie poszerza możliwości diagnostyczne Metody Wczesnych Wspomnień.

BIBLIOGRAFIA

- Anastasi A. i Urbina S., *Testy psychologiczne*, Wydawnictwo Pracowni Testów Psychologicznych PTP, nr 2.
- Bruhn A. R., *The Early Memories Procedure*, Brooklet 1989 (przekład polski: Domański C. W., *Metoda Wczesnych Wspomnień. Książka testowa*, Lublin 2002).
- Bruhn A. R., *The Early Memories Procedure*, Manual 1989.
- Bruhn A. R., *The Early Memories Procedure: A Projective Test of Autobiographical Memory*, „Journal of Personality Assessment” 1992, nr 58 (1), s. 1–15 (Part 1), nr 58 (2), s. 326–346 (Part 2).
- Bruhn A. R., *Ideographic [sic] Aspects of Injury Memories: Applying Contextual Theory to the Comprehensive Early Memories Scoring System – Revised*, „Journal of Personality Assessment” 1995, nr 65 (2), s. 195–236.
- Demetrio D., *Autobiografia. Terapeutyczny wymiar pisania o sobie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2000.
- Galdowa A. (red.), *Wybrane zagadnienia z psychologii osobowości*, Wyd. UJ, Kraków 1999.
- Hersztejn-Korzeniowa H., *O najwcześniejszych wspomnieniach z dzieciństwa*, „Kwartalnik Psychologiczny” 1935, t. VII, s. 243–274.
- Last J. i A. R., Bruhn, *Comprehensive Early Memoring Scoring System Manual – Revised*, 1992.
- Maruszewski T., *Psychologia poznania. Sposoby rozumienia siebie i świata*, GWP, Gdańsk 2002.

SUMMARY

The article presents the method of projection technique of studying a personality by the American clinical psychologist, Arnold R. Bruhn, who deals with the use of early childhood memories analysis in diagnosis and psychological therapy. This is the so-called Early Memories Procedure (EMP). The paper also discusses the main assumptions of the so-called Comprehensive Early Memories Scoring System – CEMSS-R for the assessment of test results. The EMP Method has not been applied so far by Polish psychologists. The article is connected with the process of adaptation of the EMP method to the Polish conditions and is the first extensive study which draws the history and theoretical assumptions of this method in the Polish literature.